

جرم‌شناسی مزاحمت جنسی و خیابانی علیه زنان و دختران در شهر اصفهان

سیدعلی هاشمیان فر^۱، زهرا گلستان^{۲*}

۱- استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان

۲- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

چکیده

یکی از اشکال خشونت جنسی که در قانون آمده عبارت است از مزاحمت بانوان و دختران که به آن مزاحمت جنسی نیز اطلاق می‌گردد. زنان هر روزه با تروریسم به شکل مزاحمت جنسی در خیابان - که به مزاحمت خیابانی مشهور است - مواجه هستند. شمار معدودی از زنان در برخی اماکن و بعضی اوقات از مزاحمت خیابانی نگرانی نداشته‌اند، اما کمتر می‌توان زنی را یافت که از این گونه تروریسم پرهیز نکند. پژوهش حاضر در صدد آرایه پاسخی درخور به سؤال؛ آیا صرف قانون‌گذاری می‌تواند زنان و دختران را از خشونت‌ها و تبعیض‌هایی که از نظر فرهنگی مجاز شناخته شده‌اند، مصون بدارد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین اماکن عمومی پرتردد، نوع وسیله نقلیه مورد استفاده و ساعت رفت و آمد با مزاحمت جنسی (خیابانی) اتفاق افتاده رابطه وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: مزاحمت، مزاحمت جنسی، مزاحمت خیابانی، اماکن عمومی.

مقدمه و بیان مساله

خشونت علیه زنان در قالب تجاوز، کتک، پورنوگرافی، انتقاد ناروا، فحاشی و غیره امری رایج است و به رغم پیشرفت‌های چشمگیر در قرن بیست و یکم هنوز هم به چشم می‌خورد. سازمان عفو بین الملل در گزارش سال ۲۰۰۳ خود، خشونت علیه زنان را جهانی ترین مصداق نقض حقوق بشر تلقی کرده است. در گزارش سال ۲۰۰۴ همین سازمان، نگرانی موجود پیرامون خشونت علیه زنان تکرار گردید و تأکید شد که دولت‌ها یا کوتاهی می‌کنند یا اساساً تلاشی برای توقف این روند خطرناک به عمل نمی‌آورند. این در حالی است که در قوانین حقوق بشر تصریح شده: کشورها موظف هستند در خصوص خشونت علیه زنان بررسی، پیگیری و مجازات قانونی را انجام دهند. بررسی مستقل خشونت علیه زنان در تحقیقات جرم‌شناسی، کاربرد تعابیر متفاوت درباره مفهوم، محدوده و دلایل این نوع خشونت، فقدان موانع قضائی محکم در برابر مردانی که به خشونت علیه زنان دست می‌زنند و همچنین گسترش فزاینده این جرم از اهمیت توجه ویژه به آن حکایت دارد و از چنان حساسیتی برخوردار است که بیست و پنجم نوامبر را روز بین المللی مبارزه با خشونت علیه زنان نام گذاری کرده اند.

حال، یکی از اشکال خشونت جنسی که در قانون آمده عبارت است از «مزاحمت بانوان و دختران که به آن مزاحمت جنسی نیز اطلاق می‌گردد». زنان هر روزه با تروریسم به شکل مزاحمت جنسی در خیابان - که به مزاحمت خیابانی مشهور است - مواجه هستند. این موارد نقض حقوق بشر با هدف نشان دادن زنان سر جای خود از طریق ترساندن آنان صورت می‌گیرد. شمار معدودی از زنان در برخی اماکن و بعضی اوقات از مزاحمت خیابانی نگرانی نداشته اند اما کم تر می‌توان زنی را یافت که از این گونه تروریسم پرهیز نکند.

مزاحمت خیابانی با رشد روز افزون، روابط فردی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد چرا که «دامنه مزاحمت‌ها تنها به مشکلات روحی و روانی محدود نمی‌شود، بلکه از دیدگاه روان‌شناختی و جامعه‌شناختی اهمیت طرح این موضوع بیشتر از آن رو است که زنان آسیب دیده از این مزاحمت‌ها چنان سرخورده و منفعل می‌شوند که در برخی مواقع برای مقابله با عواقب آن حضور اجتماعی خود را محدود می‌کنند» (نادری، ۱۳۸۵). مزاحمت خیابانی نیز در نبود پیگردهای قانونی و مانعی خاص بر عمل ناشایست خود اصرار می‌ورزند و در بعضی

اوقات، کار صرفاً از فراهم آوردن یک مزاحمت خیابانی، گفتن چند کلامی به عنوان متلک و غیره فراتر می‌رود (قیصری، ۱۳۸۹). در واقع، اگر امروزه در شهرهای بزرگ انواع آزارهای خیابانی صورت می‌گیرد و گاه پاسخ مناسبی از مردم دریافت نمی‌کند ناشی از بی توجهی اجتماعی در برابر منحرفان است. بی توجهی به این مسأله، قباحت اجتماعی آن را زایل می‌کند و تهدیدی است جدی برای کسب ارزش‌های اخلاقی نوجوانان و چه بسا افراد سالم را هم به انحراف بکشانند و کم‌کم بنیان خانواده را دچار اختلال کند (ابوذری، ۱۳۸۹: ۷۰).

پس لازم است با این پدیده برخورد شود تا قبح این مسأله از بین نرود و امری عادی در جامعه تلقی نشود. شهروندان لازم است بدانند این پدیده جرم است و قابل تعقیب قانونی (ابوذری، ۱۳۸۹: ۷۰). جرم در واژگان حقوقی، هر رفتاری است که قوانین موضوعه کیفری را مورد تجاوز قرار دهد؛ خطا یا فعلی است که مشمول مجازات‌های رسمی واقع می‌گردد (وینفری، ۱۳۸۸: ۴۴). دیر زمانی زن همچون ابزاری انگاشته می‌شد و فرمانبردار بی چون و چرای وظایفی به شمار می‌رفت که به وی تحمیل شده بود، اما اکنون زمان برخورداری وی از حقوق قانونی اش فرا رسیده است. چنانچه مزاحمت خیابانی را تجربه یا شاهد وقوع اش باشید می‌توانید آن را به چالش بکشانید و حتی یک روز بین المللی را به این امر اختصاص داده‌اند، بیستم مارس روزی است که وقایع سرتاسر دنیا به منظور برجسته سازی و چالش با این پدیده جهانی سازمان یافته می‌شوند. با توجه به آن چه گفته شد، پژوهش حاضر در صدد ارائه پاسخی درخور به سؤال: آیا صرف قانون‌گذاری می‌تواند زنان/ دختران را از خشونت‌ها و تبعیض‌هایی که از نظر فرهنگی مجاز شناخته شده‌اند، مصون بدارد؟

تعاریف مفاهیم کلیدی پژوهش

مزاحمت: مزاحمت به طیف وسیعی از رفتارهای توهین آمیز اشاره می‌کند و در مفهوم قانونی در برگیرنده رفتارهایی است که تهدید آمیز یا برهم زننده آرامش عمومی محسوب می‌شوند (ویکی‌پدیا، ۲۰۱۲). مزاحمت، تهدیدی است با هدف آسیب رساندن جسمی یا هر نوع دیگری از آسیب به اشخاص (شاهن، ۲۰۰۵: ۴۰).

مزاحمت جنسی: تعریف رایج قانونی مزاحمت جنسی، هر گونه ابراز تمایل زبانی

عمدی مکرر یا ناخوشایند، ایجاد اشاره یا تماس‌های جسمی با نیت جنسی را شامل می‌شود (شفیلد، ۱۳۸۰: ۶۹).

مزاحمت خیابانی: به بیان قیصری، هر نوع فعالیتی که در فضای عمومی از سوی فردی در برخورد با فرد دیگر صورت بگیرد به گونه‌ای که باعث آزار و اذیت آن فرد شود مزاحمت خیابانی نامیده می‌شود (قیصری، ۱۳۸۹). از دید معیدفر، وقتی دختران و زنان بدون خواست خودشان مورد تعرض و مزاحمت قرار بگیرند به آن مزاحمت خیابانی می‌گویند (معیدفر، ۱۳۹۰).

آقاچانی بر این باور است که دو واژه مزاحمت خیابانی و مزاحمت جنسی از جهت مفهوم و مصداق بسیار به هم نزدیک می‌باشند. مزاحمت جنسی، مفهومی روان‌شناختی است و ناظر به رفتاری لذت‌جویانه از سوی جنس مخالف (مردان) است که رنج و زحمتی را بر طرف مقابل (زنان) تحمیل می‌کند. بنابراین در ماهیت این مقوله، نارضایتی و عدم تحمل از سوی جنس مخالف وجود دارد. از این منظر، مزاحمت خیابانی هر نوع تخیل جنسی است که در ملاء عام، خارج از خانه و در اماکن عمومی به مرحله بیان و عمل رسیده و موجبات اذیت روحی و روانی فرد بزه‌دیده را فراهم می‌کند (آقاچانی، ۱۳۸۳).

اماکن عمومی: منظور از اماکن عمومی اماکنی است که رفت و آمد یا حضور اشخاص اعم از زن یا مرد در آن‌جا بدون قید و شرط و یا تحت شرایطی خاص برای عموم و یا طبقه خاصی از مردم به منظور استفاده‌های مشروع، آزاد است (پاد، ۱۳۴۷: ۳۶۶). یک مکان خصوصی که بنا به دلایلی خاص نظیر برگزاری جشن یا عزای عمومی ورود افراد به آن‌ها آزاد اعلام شده نیز در صورتی که برای طبقه‌ای از افراد بسیار محدود نباشد یک مکان عمومی تلقی می‌گردد (میر محمد صادقی، ۱۳۸۰: ۱۶۲). معابر نیز باید عمومی باشند. مقصود از معابر عمومی نیز محله‌هایی هستند که رفت و آمد در آن‌ها در تمام اوقات شبانه روز برای عموم آزاد بوده و افراد مجاز به تردد در آن‌جا می‌باشند (ولیدی، ۱۳۸۰: ۲۹۶).

رهنمون‌های قانونی مختلف در خصوص مزاحمت جنسی (خیابانی) آثار مزاحمت جنسی (خیابانی)

لازم به ذکر است تأثیرات مزاحمت جنسی می‌تواند بسته به فرد، شدت و استمرار مزاحمت متفاوت باشد. اغلب رویدادهای مزاحمت جنسی به دسته‌ای از صرفاً رنجش قابل تقسیم است، هرچند بعضی وضعیت‌ها می‌تواند تأثیرات تغییر زندگی را به همراه داشته باشند. در واقع روان‌شناسان و مددکاران اجتماعی گزارش می‌دهند که مزاحمت جنسی سخت و شدید می‌تواند تأثیرات روانی مشابه به تجاوز جنسی را در پی داشته باشند (کاس، ۱۹۸۷). واکنش و سرزنش قربانی می‌تواند بیش از این تأثیرات را وخیم‌تر کند. وانگهی، مزاحمت‌های جنسی در فرصت‌های آموزشی و شغلی از دست رفته - عمدتاً برای دختران و زنان - سالیانه میلیون‌ها دلار هزینه در بر دارد (بولاند، ۲۰۰۲).

دیگر اینکه قربانان احساس بی‌حرمتی و خشم می‌کنند و بجای بیرون رفتن از خانه در خانه بمانند. همچنین افراد برای اجتناب از مورد مزاحمت قرار گرفتن، مسیر معمول‌شان تا مدرسه و محل کار را عوض می‌کنند و نسبت به برداشت و قضاوت سایرین عصبی و دستپاچه می‌شوند. همچنین سبب می‌شود بعضی افراد صرفاً به خاطر عدم مواجه شدن با مزاحمت در خیابان سبک لباس پوشیدنشان را تغییر می‌دهند (هارسمنت، ۲۰۱۱).

از دیگر نتایج مزاحمت خیابانی این است که زنان و دختران از حضور به تنهایی در اماکن اجتناب کرده و در طول مدت حضورشان در انظار عمومی، رفتارهایشان تدافعی و محطاطانه است. به جای ورزش کردن در فضای باز، مخارج عضویت در سال ورزشی را متحمل می‌شوند و پس از تاریکی هوا به جای سوار شدن به وسایل نقلیه عمومی، هزینه تاکسی را متحمل می‌شوند و بجای پیاده‌روی مسیرهای کوتاه، باید رانندگی کنند. در نهایت از حضور در کلاس‌های شبانه خودداری یا انصراف می‌دهد (کرل، ۲۰۱۰). افسردگی، تنفر و ترس از مردان، از بین رفتن اعتماد به نفس و اقدام به خودکشی برخی دیگر از اثرات مزاحمت‌های خیابانی هستند.

تعاریف و موضع برخی کشورها از جمله ایران و سازمان ملل متحد در قبال مزاحمت جنسی (خیابانی) به شرح زیر است:

ایران

هر یک از مصادیق «توهین»، «تعرض» و «مزاحمت» به تنهایی جرم است و گفته شده که هرگاه مجنی علیه هر سه مورد یک نفر باشد از علل مشدد خواهد بود (زراعت، ۱۳۷۷: ۷۴). بند ۱۹ ماده ۳ آئین نامه امور خلافی مصوب ۱۳۲۴ برای کسانی که دخترها، پسرها و زن‌ها را مصراً تعقیب کنند حبس و جزای نقدی تعیین کرده است (میر محمد صادقی، ۱۳۸۸: ۸۷). طبق ماده ۶۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ «هر کس با هیاهو و جنجال یا حرکات غیر متعارف یا تعرض به افراد موجب اخلال در نظم و آسایش عمومی گردد یا مردم را از کسب و کار باز دارد به حبس از سه ماه تا یک سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد» (غنی لو، ۱۳۹۱: ۷). بر اساس ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ «هر کس در اماکن عمومی یا معابر متعرض یا مزاحم اطفال یا زنان بشود یا با الفاظ و حرکات مخالف شئون و حیثیت به آنان توهین نماید به حبس از دو تا شش ماه و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد» (شکری و سیروس، ۱۳۸۱: ۶۲۹). مهم ترین نکته در ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی، اعطای جنبه عمومی به عمل مرتکب و غیر قابل برگشت بودن جرم است. از نظر متقن، تعرض به اطفال و زنان در انظار عمومی چنان زشت است که حتی گذشت شاکی خصوصی نیز نمی‌تواند مجرم را از تعقیب و مجازات معاف کند (ابوذری، ۱۳۸۹: ۷۰). اداره حقوقی قوه قضائیه طی یک نظریه مشورتی اعلام کرده است که «هرگاه مسلم شود که مردی به قصد مزاحمت در اماکن عمومی یا معابر زنی را تعقیب کرده و عرفاً هم عنوان مزاحمت بر آن صادق باشد، عمل ارتكابی مشمول صدر ماده ۳ لایحه قانونی راجع به مجازات حمل چاقو (ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی) خواهد بود و در این مورد فرقی بین این که لفظ یا الفاظی را به کار برده باشد یا نه نیست» (شکری و سیروس، ۱۳۸۱: ۶۲۹؛ میرمحمد صادقی، ۱۳۸۸: ۸۷). ضابطه تشخیص الفاظ و حرکات مخالف شئون و حیثیت، عرف است (شکری و سیروس، ۱۳۸۱: ۶۳۰). بدیهی است که اعمالی نظیر عریان گردی، نشان دادن آلت تناسلی و غیره از جمله اعمالی است که به دلایل عرف، عفت عمومی را جریحه دار می‌نماید و در عین حال حرام نیز می‌باشد. غرض از عفت عمومی، یک سلسله ارزش‌ها و هنجارهایی است که ریشه در اعتقادات افراد یک جامعه داشته و نوع مردم علاقه به صیانت و پاسداری از آن دارند (شکری

و سیروس، ۱۳۸۱: ۶۵۹). طبق ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ «هر کس علناً در انظار و اماکن عمومی و معابر، تظاهر به عمل حرامی نماید علاوه بر کیفر عمل به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌گردد و در صورتی که مرتکب عملی شود که نفس آن عمل دارای کیفر نیست، ولی عفت عمومی را جریحه دار نماید فقط به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد» (شکری و سیروس، ۱۳۸۱: ۶۵۷).

بریتانیا

مزاحمت جنسی بدین صورت تعریف می‌شود: رفتار ناخواسته مبتنی بر جنسیت را گویند که با هدف توهین به شأن انسان^۱ یا ایجاد محیطی دلهره آور^۲، خصمانه^۳، اهانت آمیز^۴ و تحقیر کننده^۵ برای افراد است (ویکی‌پدیا، ۲۰۱۲: ۱۱).

دانمارک

مزاحمت جنسی این گونه عنوان شده است: استفاده از هر گونه رفتار کلامی، غیر کلامی^۶ یا فیزیکی به منظور تغییر موقعیت جنسی قربانی بر خلاف تمایل^۷ وی به نحوی که منجر به احساس حقارت^۸ در قربانی شود یا به شأن وی آسیب برساند. مرد و زن، یکسان تلقی می‌شوند و هر رفتار مبتنی بر جنسیت که خواهان تغییر این موقعیت متوازن است نیز مزاحمت جنسی به شمار می‌آید (ویکی‌پدیا، ۲۰۱۲: ۸).

فرانسه

اعمال زور^۹، دستور^{۱۰} و تهدید به منظور کسب عرضه جنسی از جانب شخصی که از

1 Violating a person's dignity

2 Intimidating

3 Hostile

4 Degrading

5 Humiliating

6 non Verbal

7 Will

8 Inferior

9 using constraint

10 Order

قدرت^۱ اش سوء استفاده می کند را مزاحمت جنسی گویند (ویکی پدیا، ۲۰۱۲: ۹).

هند

مزاحمت جنسی در هند «ایوتیزینگ»^۲ نامیده می شود و شامل هر گونه حرکت^۳ یا رفتار جنسی ناخوشایند- خواه مستقیم باشد خواه غیرمستقیم- از قبیل تماس بدنی، پورنوگرافی، درخواست^۴ یا تقاضای عرضه جنسی و سایر رفتارهای کلامی، غیر کلامی و فیزیکی با ماهیت جنسی است (ویکی پدیا، ۲۰۱۲: ۹).

سازمان ملل متحد

سازمان ملل متحد در پیشنهادی عمومی^۵ به کنوانسیون^۶ در خصوص حذف^۷ کلیه اشکال تبعیض علیه زنان، مزاحمت جنسی زنان را بدین صورت بیان می کند: «رفتار مشخص جنسی ناخواسته از قبیل تماس بدنی، پیشنهادات اغواگرانه، پورنوگرافی و درخواست های جنسی، خواه با کلمات باشد خواه با حرکات» (ویکی پدیا، ۲۰۱۲: ۸).

چارچوب نظری پژوهش

رویکردهایی که در این پژوهش به تبیین مزاحمت جنسی (خیابانی) می پردازند را می توان در سه دسته مورد بررسی قرار داد که در ادامه به توضیح هر یک از آنها پرداخته خواهد شد.

دسته اول، رویکرد عاملیت محیط در تبیین مزاحمت جنسی (خیابانی)

کلیفورد شاو و هنری مک کی- کلیفورد شاو و هنری مک کی، بوم شناسی اجتماعی را برای مطالعه توزیع جغرافیایی رفتار قانون شکنانه در شیکاگو مورد استفاده قرار دادند (وینفری،

1 Authority

2 Eve teasing

3 Gesture

4 Demand

5 General Recommendation

6 Convention

7 Elimination

۱۳۸۸: ۲۱۳). آنان شهر شیکاگو را به پنج ناحیه تقسیم کردند و میزان تبه کاری را برای هر یک از این نواحی بررسی کردند. سپس با استفاده از آمار بزه کاران دریافتند که میزان بزه کاری به ترتیب از ناحیه یک که مرکز تجارت است به سمت ناحیه پنج که در حاشیه خارجی شهر قرار دارد، کاهش می‌یابد. آن‌ها نتیجه به دست آمده را این گونه تبیین کردند: ناحیه یک، محل تردد و جابجایی زیاد جمعیت است. جابجایی زیاد جمعیت از شکل گرفتن جامعه باثبات جلوگیری می‌کند و به بی‌سازمانی اجتماعی منتهی می‌شود (ستوده، ۱۳۸۹: ۱۵۳). آن‌ها بی‌سازمانی اجتماعی را معادل کنترل جمعی ضعیف گرفتند که به ظهور مناطق جغرافیایی دارای جرم و بزه کاری بالا منجر می‌شود (وینفری، ۱۳۸۸: ۲۱۳). نشانه‌های بی‌سازمانی اجتماعی عبارتند از: بزه کاری، روسپی‌گری، قماربازی، مصرف غیر قانونی داروهای مخدر، مصرف مشروبات الکلی، پرخاشگری و خانواده‌های از هم گسیخته (ستوده، ۱۳۸۹: ۱۵۴). شاو و مک‌کی، افراد را ذاتاً منحرف یا بزه کار نمی‌دانستند بلکه به مشکل تأثیر مناطق اشاره داشتند. وقتی نرخ بالای جرم استقرار یابد صرف نظر از این که چه افرادی در این مناطق زندگی می‌کنند نرخ مزبور هم چنان بالا می‌ماند. گویی انحراف مثل یک سنت به نسل‌های پی‌در پی ساکنان رسیده است. آن‌چه آن‌ها دریافتند نه گروه‌های دارای نرخ بالای بزه کاری بلکه مناطق دارای نرخ بالای بزه کاری بود (وینفری، ۱۳۸۸: ۲۱۳) و در توضیح آن بیان داشتند که چنین کج رفتاری‌هایی به این دلیل در مرکز تجارت و بازرگانی رخ می‌دهند که در مراکز انتقال و جابجایی جمعیت، کنترل اجتماعی است و کنترل‌هایی از قبیل افکار عمومی، نظارت همگانی و کنترل خانوادگی آنقدر قوی نیستند که از پیدایش ارزش‌ها و هنجارهای انحرافی جلوگیری کنند (ستوده، ۱۳۸۹: ۱۵۴).

نظریه اراضی مسکونی و مناطق تجاری؛ در آغاز دهه ۱۹۶۰، متفکرین محیط‌نگر، جرم را به چگونگی بکارگیری اراضی نسبت دادند. مثال آن که جین جیکوبز (۱۹۶۱) در خصوص ارتباط میان استفاده از اراضی مسکونی و مناطق تجاری نظریه پردازی کرد. وی در تحلیل کیفیت تعامل در طول خیابان‌های مناطق مسکونی خاطر نشان ساخت که تعامل باعث افزایش نظارت می‌شود و این امر به نوبه خود به افزایش امنیت و کاهش جرم می‌انجامد. تنوع در استفاده از زمین به خصوص کاربردهای تجاری نزدیک به مناطق مسکونی، کلید ایجاد امنیت و

کاهش نرخ جرم محسوب می‌شود. بدین معنا که محله‌هایی که از کاربری‌های متنوعی نظیر تجاری، اداری و تفریحی برخوردارند نسبت به محله‌هایی که منحصراً تک کاربری هستند ایمن‌ترند چرا که وقتی زمین‌ها صرفاً برای مقاصد تجاری مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند صاحبان مشاغل اساساً اموال خود را برای مدتی طولانی رها کرده و این اماکن خلوت، فرصت‌هایی را برای ارتکاب جرم و فعالیت مجرمان فراهم می‌آورند و بر عکس نواحی چند کارکردی شبانه روز شهروندان را به خود جذب کرده و بدین گونه نظارتی غیر رسمی به وجود می‌آورند (جاکوبز، ۱۹۸۱).

دسته دوم، رویکرد عاملیت تراکم جمعیت در تبیین مزاحمت جنسی (خیابانی)

زیمل نیز مانند وبر، افزایش تراکم جمعیت را با شدت کنترل اجتماعی در رابطه معکوس می‌بیند و معتقد است که با افزایش تراکم جمعیت فاصله بین ساختار اجتماعی کلان جامعه و اراده فردی افزایش یافته، کنترل اجتماعی (به ویژه کنترل اجتماعی رسمی) ضعیف‌تر شده و فرد از آزادی عمل بیش‌تری برخوردار می‌شود. به بیان ریتزر، زیمل معتقد است که در نتیجه افزایش تراکم جمعیت، احساس تنهایی و گمنامی افراد بیش‌تر شده و فردیت (اراده فردی و احساس اثربخشی) آن‌ها مورد تهدید واقع می‌گردد. آن‌گاه تنها از طریق پیوستن به گروه‌های کوچک (گروه‌های خویشاوندی، محلی و غیره) است که افرادی می‌توانند در جامعه ابراز وجود کنند (شرفی، ۱۳۸۴: ۱۸۰).

وبر معتقد است که هر چه تعداد افراد وارد شده در کنش متقابل (در نتیجه استاندارد شدن روابط اجتماعی) بیش‌تر شود به همان نسبت روابط آن‌ها سطحی‌تر و گذراتر شده و شناخت افراد از یکدیگر به ظواهر و رفتارهای گذرا تنزل می‌یابد. بدین ترتیب فرآیند کنترل اجتماعی غیر رسمی و مردمی هر چه بیش‌تر تضعیف شده و راه برای کجروی و بی‌نظمی افراد هموارتر می‌گردد (شیخاوندی، ۱۳۵۳: ۲۹۱)، زیرا که ضمانت‌های اجرایی غیر رسمی بر عکس ضمانت‌های اجرایی رسمی بر پهنه گسترده‌ای از رفتارها تسلط داشته و سهم بسیار زیادی در تأمین همنوایی و نظم اجتماعی دارند (گیدنز، ۱۳۷۴: ۱۳۲).

دیدگاه ادوین ساترلند - ساترلند معتقد است که هر چه افراد با تعداد بیش تر و متفاوت تری در کنش متقابل باشند احتمال ناهنجاری و بی نظمی آن‌ها بیشتر است (گیدنز، ۱۳۷۴: ۱۴۲). بنابراین هنگامی که جامعه حاوی تکثر گروهی و تنوع خرده فرهنگ‌ها باشد اشخاص متفاوت به راحتی می‌توانند هم نوعان و هم کیشان خود را پیدا کرده و به آن‌ها بپیوندند. چنین جوامع بزرگی به نحو قابل ملاحظه‌ای مستعد اغتشاشات و کجروی‌های دسته جمعی اند (شرفی، ۱۳۸۴: ۱۸۲).

دسته سوم، رویکرد عاملیت زمان در تبیین مزاحمت خیابانی

در پژوهش صورت گرفته توسط اسکات ام. استرینگر (۲۰۰۷)، ۵۱٪ پاسخ دهندگانی که مورد مزاحمت جنسی بوده اند اعلام کردند که حادثه در طول ساعات شلوغی صبح و عصر رخ داده است یعنی ۹:۳۰ - ۵:۳۰ قبل از ظهر و ۷:۳۰ - ۴:۳۰ بعد از ظهر (استرینگر، ۲۰۰۷: ۶).

جدول ۱- رابطه بین چارچوب نظری و فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌ها	نظریه‌ها و دیدگاه‌های مرتبط
اماکن عمومی پرتردد	شاو- مک کی، براتینگام- براتینگام، جیکوبز، نیومن
وسیله نقلیه مورد استفاده	زیمل، ساترلند
ساعت رفت و آمد	استرینگر

فرضیه‌های پژوهش

- بین اماکن عمومی پرتردد و مزاحمت خیابانی اتفاق افتاده رابطه وجود دارد.
- بین وسیله نقلیه مورد استفاده و مزاحمت خیابانی اتفاق افتاده رابطه وجود دارد.
- بین ساعت رفت و آمد و مزاحمت خیابانی اتفاق افتاده رابطه وجود دارد.

جدول ۲- تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش

تعریف عملیاتی	متغیر	ردیف
سوت زدن، صدای بوسه در آوردن، متلک گفتن، پراندن الفاظ رکیک، تمسخر به ظاهر فرد یا تعریف از او، فحش و ناسزاگویی، شوخی کردن، تهدید، پیشنهادات اغواگرانه جنسی، تقاضای عرضه جنسی، مزاحمت تلفنی، دادن شماره تلفن، سد مسیر، نشان دادن عورت، لمس بدن، تعقیب، ترساندن.	مزاحمت جنسی (خیابانی)	۱
ماشین شخصی، اتوبوس، تاکسی، سایر	وسیله نقلیه مورد استفاده	۲
۱۰-۶ قبل از ظهر، بین ۱۰ قبل از ظهر تا ۴ بعدازظهر، ۴-۷ بعد از ظهر، ۱۲-۷ شب، ۱۲ شب به بعد.	ساعت رفت و آمد	۳

روش پژوهش

پژوهش حاضر از جهت دستیابی به اطلاعات، پیمایشی است. از نظر زمانی به صورت مقطعی، از جهت سطح تحقیق، علی-تبیینی و از نظر هدف، کاربردی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش را زنان و دختران ۱۵ سال به بالای شهر اصفهان تشکیل می‌دهند. حجم نمونه، ۱۷۴ نفر انتخاب شد. شیوه نمونه گیری در این پژوهش، سهمیه‌ای بود. برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از روش پرس و جو در قالب پرسشنامه‌ای با سوالات بسته و چندین طیف استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

از میان ۱۷۴ پاسخگوی زن ۱۵۳ نفر معادل ۰/۸۸ درصد آنها اظهار داشته‌اند که در اماکن وسایل نقلیه عمومی شهر اصفهان مورد مزاحمت جنسی (خیابانی) قرار گرفته‌اند. توزیع فراوانی مورد مزاحمت جنسی (خیابانی) قرار گرفته‌اند. پاسخگویان نشان می‌دهند که بیشترین مورد، چشم چرانی (۷۴٫۸٪) و کمترین مورد، فحش و ناسزاگویی (۹٫۸٪) است. مواردی همچون متلک گفتن (۶۷٫۸٪)، سوت زدن (۲۰٫۳٪)، صدای بوسه در آوردن (۳۰٫۱٪)، پراندن الفاظ

رکیک (۲۳,۸٪)، تمسخر به ظاهر فرد یا تعریف از او (۴۴,۸٪)، شوخی کردن (۲۵,۲٪)، تهدید (۱۰,۵٪)، پیشنهادات اغواگرانه جنسی (۱۶,۸٪)، تقاضای عرضه جنسی (۱۴,۰٪)، مزاحمت تلفنی (۳۷,۱٪) و دادن شماره تلفن (۵۹,۴٪)، لمس بدن (۲۳,۱٪)، نشان دادن عورت (۲۴,۵٪)، تعقیب (۴۰,۶٪)، سد مسیر (۲۵,۹٪)، ترساندن (۲۵,۲٪) اتفاق افتاده است.

از بین اماکن عمومی (دانشگاه، محل کار، بازار، پارک، خیابان، کوچه)، بیشترین مزاحمت خیابانی در خیابان (۴۰,۱۳٪) و کمترین آن در دانشگاه (۱,۶۵٪) اتفاق افتاده است. در محل کار (۷,۹٪)، بازار (۱۴,۸٪) پارک (۱۵,۷۸٪) و در کوچه (۱۹,۷۴٪) بود.

از بین خطوط اتوبوس، بیشترین مزاحمت خیابانی در خط صفه- دروازه شیراز- حکیم نظامی- دروازه تهران- ملک شهر (۴۸,۶۵٪) و کمترین آن در خطوط لاله- احمدآباد- میدان امام حسین و آتشگاه- شیخ بهایی (۲,۷۰٪) اتفاق افتاده است.

از بین مسیرهای تاکسی، بیشترین مزاحمت خیابانی در مسیر انقلاب- چهارباغ- شهدا- بهارستان (۳۰,۰٪) و کمترین آن در مسیرهای پل شهرستان- بزرگمهر- پل شیری و دانشگاه اصفهان- میدان امام حسین (۳,۳۴٪) اتفاق افتاده است.

بیشترین مزاحمت خیابانی در اماکن عمومی، اتوبوس و تاکسی بین ساعات ۷-۴ بعد از ظهر- در اماکن عمومی (۳۲,۷۶٪)، در اتوبوس (۴۰,۴٪) و در تاکسی (۳۵,۱۴٪) - و کمترین آن از ۱۲ شب به بعد (۰,۰٪) اتفاق افتاده است.

بررسی فرضیه‌های پژوهش

نتایج کای اسکویر ناشی از بررسی رابطه بین اماکن عمومی پرتردد و مزاحمت جنسی (خیابانی) است. بر اساس این یافته‌ها هرچقدر اماکن عمومی پر تردد تر باشند، امکان مزاحمت جنسی (خیابانی) بیشتر است و این نتایج با یافته‌های شاو و مکی و نظریه جیکوبز همخوان دارد. همچنین بین وسیله نقلیه مورد استفاده و مزاحمت خیابانی اتفاق افتاده رابطه وجود دارد و نتایج این فرض با یافته‌ها و نظریات دورکیم و وبر هم‌نوا و هماهنگ است. در نهایت بین ساعت رفت و آمد و مزاحمت خیابانی اتفاق افتاده رابطه وجود دارد و این رابطه در کارهای پژوهشی استرینگر مورد تاکید بوده است.

بحث و نتیجه گیری

با وجود برخورداری از مواد قانونی پیرامون مزاحمت جنسی (خیابانی)، باز هم مزاحمت‌های متعددی برای زنان رخ می‌دهد که مشارکت در اجتماع را برای آنان دشوار می‌سازد. زنان با استناد به مواد قانونی ۶۱۸، ۶۱۹ و ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی می‌توانند مزاحمان را تحت پیگرد قانونی قرار دهند اما کم تر زنی را می‌توان یافت که تا پای معرفی مزاحمان و به مجازات رساندن آن‌ها پیش رود. شاید فراوانی چنین مزاحمت‌هایی در زندگی زنان، عدم آشنایی آنان با قوانین حقوقی مرتبط با این گونه جرائم، دشوار بودن طرح شکایت در محاکم کیفری، مقصر شناختن زنان، ترس آنان از پیامدهای آتی از سوی مزاحمان در صورت گزارش جرم و عدم توانایی پلیس در بازداشت مزاحمان باعث می‌شود که زنان در صدد تحت تعقیب قانونی قرار دادن مزاحمان نباشند. شاید هم ترس از آبروریزی و بدنامی مانع از آن می‌شود که بخواهند این مسأله را قانونی پیگیری کنند و در برابر آن سکوت می‌کنند.

پیشنهادها

ارایه راهکارهایی جهت پرداختن به مسأله مزاحمت جنسی (خیابانی) دشوار است چرا که آن می‌تواند در هر جایی و برای هر کسی رخ دهد. در هر صورت، بایستی دلسوزانه راجع به مزاحمت جنسی (خیابانی) صحبت کرد و نیز جسورانه به حل آن پرداخت. بدین منظور، پژوهش حاضر برای مقابله با چنین معضل اجتماعی، راهکارهای زیر را پیشنهاد می‌دهد:

- آموزش همگانی قوانین حقوقی مرتبط با مزاحمت از طریق رسانه‌های جمعی
- نصب و در دید عموم قرار دادن پلاکاردهایی که در آن مجازات‌های حقوقی مزاحمت به وضوح آورده شده

- مجازات مزاحمان بر اساس اصول قوانین حقوقی
- عمل به سه اصل گزارش جرم، حمایت قربانی و پیگیری مصرانه پلیس - مسئولان نسبت به شکایات مردم

- علیرغم اینکه این امر که همه اعضای جامعه بایستی بیاموزند دارای حق برابر در روابط اجتماعی هستند و فرزندان پسر در فضای خانه یاد بگیرند که زن محترم است و ایجاد مزاحمت

برای بانوان عمل ناپسندی است. نه تنها در خانواده، بلکه در جامعه نیز نهادهایی مانند رسانه نیز خود را موظف به دادن چنین آموزش‌هایی نمی‌دانند و بیشتر دختران هستند که مورد خطاب قرار می‌گیرند و از آنها خواسته می‌شود که مراقب پوشش، حرکات و رفتار خود باشند.

منابع

- ۱- ابوذری، مهرنوش، (۱۳۸۹). جرمی به نام مزاحمت برای بانوان، سپیده دانایی، سال چهارم، شماره ۳۷، ص ۷۰.
- ۲- آقاجانی، نصرالله، (۱۳۸۳). تکثر خشونت در آزارهای خیابانی، مطالعات راهبردی زنان، بهار، شماره ۲۳.
- ۳- یاد، ابراهیم، (۱۳۴۷). حقوق کیفری اختصاصی (جرائم علیه اشخاص)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، جلد اول.
- ۴- زراعت، عباس، (۱۳۷۷). شرح قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)، کاشان: انتشارات فیض، جلد دوم.
- ۵- شفیلد، کارول جی، (۱۳۸۰). تروریسم جنسی: مهار اجتماعی زنان، فرخ قره داغی، مجموعه مقالات: جنس دوم.
- ۶- شکری، رضا، سیروس، قادر، (۱۳۸۱). قانون مجازات اسلامی در نظم حقوق کنونی، تهران: انتشارات مهاجر.
- ۷- ستوده، هدایت الله. ۱۳۸۹. آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات). تهران: انتشارات آوای نور.
- ۸- شرفی، ابوالفضل. ۱۳۸۴. جمعیت و امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات: همایش امنیت اجتماعی. صص ۱۹۰-۱۷۳.
- ۹- شیخاوندی، داور. ۱۳۵۳. جامعه شناسی انحرافات و آسیب شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات کتاب.
- ۱۰- غنی لو، رضا، (۱۳۹۱). با مزاحمت‌های خیابانی چه باید کرد، کیهان، خرداد، شماره ۲۰۲۳۳، ص ۷.

- ۱۱- قیصری، احسان، (۱۳۸۹). زنان و دغدغه مزاحمان خیابانی، قابل دسترسی در www.zanefarda.ir.
- ۱۲- گیدنز، آنتونی. ۱۳۷۴. جامعه شناسی. منوچهر صبوری. تهران: انتشارات نی.
- ۱۳- معیدفر، سعید، (۱۳۹۰). دختران و زنانی که ناخواسته مورد تعرض قرار می گیرند، قابل دسترسی در www.Taknaz.ir.
- ۱۴- میر محمد صادقی، حسین، (۱۳۸۰). حقوق کیفری اختصاصی (جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی)، تهران: انتشارات میزان.
- ۱۵- میر محمد صادقی، حسین، (۱۳۸۸). حقوق کیفری اختصاصی (جرائم علیه اشخاص)، تهران: انتشارات میزان.
- ۱۶- نادری، مرتضی، (۱۳۸۵). بررسی تبعات روانی و اجتماعی مزاحمت های خیابانی، قابل دسترسی در www.aftabir.com.
- ۱۷- ولیدی، محمد صالح، (۱۳۸۰). حقوق جزای اختصاصی (جرائم علیه اشخاص)، تهران: انتشارات امیرکبیر، جلد دوم.
- ۱۸- وینفری، توماس ال.، (۱۳۸۸). نظریه های جرم شناسی، رضا افتخاری، گناباد: دانشگاه آزاد اسلامی: مرندیز.
- 19- Jacobs, Jane. 1981. The Death and Life of Great American Cities. New York: Vintage.
- 20- Kearn, Holly. 2011. The Impact of Street Harassment on Women. www.csmonitor.com.
- 21- Schweitzer, J.H. and et al. 1977. The Impact of the Built Environment on Crime and Fear of Crime in Urban Neighborhoods. Journal of Urban Technology. Vol.6. No.3.
- 22- Shaheen, Sabiha, (2005). Street Harassment against Girls in District Gujranwala, Bargad, January, pp.1-48.
- 23- Stringer, Scott M. 2007. Hidden in Plain Sight: Sexual Harassment and Assault in the New York City Subway System. Manhattan Borough President's Office. July. pp.1-27.
- 24- Wikipedia, (2010). Sexual Harassment.
- 25- Wikipedia, (2012). Harassment.